

PUČKO ŠTOVANJE BLAŽENE DJEVICE MARIJE U MARIJANSKIM BRATOVŠTINAMA U KRČKOJ BISKUPIJI*

Mihovil BOLONIĆ

1. – Kršćanska je duhovnost tijekom čitave svoje povijesti – uz liturgiju – poznavala oblik bogoštovlja koji nazivamo pučka pobožnost. Liturgija nikada nije bila dostatna kršćanskoj pobožnosti, ali je pučkoj pobožnosti uvijek bila izvor za sadržaj. Pučka se pobožnost stalno razvijala u određenoj ovisnosti od liturgije iz koje je posuđivala čitave molitvene tekstove (antifone, psalme, himne itd.). Pučka i osobna pobožnost sa svoje su strane obogaćivale liturgiju. Postojala je dakle stalna težnja za međusobnim nadopunjavanjem tih dviju razina kršćanske molitve.

Pučka je pobožnost cvala na osobit način u posljednjim stoljećima srednjega vijeka, zadržavši svoje bitne oznake sve do 18. st, a kod nas ponegdje i do današnjih dana. To posebno vrijedi za štovanje Isusove muke na otoku Hvaru, kao i u Vrbniku na otoku Krku.¹

2. – Značajnu su ulogu u vjerskom životu, te u vezi s time i u razvoju pučke pobožnosti, odigrale bratovštine. Bratovštine su održavale pobožnost i čini se da su se takve pobožnosti zapravo najdublje usjekle u dušu naroda. To vrijedi i za krčku biskupiju. Tako se npr. u procesiji Velikog petka u Vrbniku i danas prepoznaju tragovi pasionskih pobožnosti, što je usko vezano uz prastaru (1323.) bratovštinu (bičevalaca) sv. Ivana Krstitelja (Kapari) čiji članovi pjevaju s narodom prastaru pjesmu, tzv. „Božji plač”, koja počinje riječima: „O presveto Božje telo / Ko bi na križu umoreno...” i drugu: „O Gospoje sveta Marijo...”²

Koliko je značajan bio utjecaj bratovština na pobožnosti, može potvrditi i činjenica da su bratovštine zahvaćale cjelokupno ljudstvo naših gradića i sela. Tako je npr. u Vrbniku na Krku u 17. stoljeću bilo 27 bratovština na 900 stanovnika. A taj slučaj nije o-

* Predavanje održano na Drugom hrvatskom mariološkom simpoziju u Mariji Bistrici (28–29. rujna 1981).

** Članak „Pučko štovanje Bl. Dj. Marije u krčkoj biskupiji” već je bio u tiskari kada je uredništvo doznalo za iznenadnu smrt našeg uglednog suradnika msgra Mihovila Bolonića. Poseban prilog o ovom našem crkvenom historičaru i kulturnom radniku naći će čitaoci na stranicama CCP/14.

1 *Bernardin Škunca*, Štovanje Isusove muke na otoku Hvaru, Split, 1981.

2 Usp. *Mihovil Bolonić*, Bratovština sv. Ivana Krstitelja u Vrbniku – Kapari (1323–1973) i druge bratovštine na otoku Krku, Zagreb, 1975, 151–157. str. *B. Škunca*, n. dj, 37.

samljen.³ Zato nije neobično kad Josip A. Petriš (1787–1868.) u svojoj knjizi o Vrbniku na nekoliko mjesta ističe veliku pobožnost Vrbničana što posebno povezuje i s velikim brojem bratovština. Tako piše: „Vrbnik doisto u prošasta doba bijaše previše pobožan. To svidio veliki broj crkav, oltarov i *bratovšćin*...” (potcrtao M. B.).⁴ I onda ponovno: „Pobožnost velika u Verbenčana ne samo u mnoštvu crkav, oltarov i *bratovšćin* (potcrtao M. B.) poznivaše se, da pače i u velikomu broju redovnikov...”⁵. Kasnije opet piše „... kako su bili Verbenčani jako pobožni za zidat crkve i dotivat je i zastavljali su svete brašćini, kih je bilo tako reć previše (25) ...”.⁶ Slično vrijedi za cijeli otok Krk gdje je bio „neobično velik broj bratovština” te je „u svakom mjestu postojalo šarenilo bratovština...”.⁷ To se pak ne može reći za bivšu osorsku biskupiju, a pogotovo ne za bivšu rapsku, kako ćemo kasnije vidjeti.⁸

Ovdje nas posebno zanimaju marijanske bratovštine u krčkoj biskupiji uopće, a posebno na otoku Krku ukoliko su odigrale važnu ulogu u razvoju i podržavanju pučke pobožnosti prema Blaženoj Djevici Mariji. Prikazat ćemo ih u granicama starih biskupija, krčke, osorske i rapske.

I. MARIJANSKE BRATOVŠTINE NA OTOKU KRKU

1. – Među brojnim bratovštinama koje su postojale na otoku Krku (u staroj krčkoj biskupiji), svakako su najbrojnije i najstarije bile one posvećene Blaženoj Djevici Mariji. To potvrđuje i velik broj crkava, oltara i bratovština „... na čast Boga, B. D. Bogorodice Marije... postavnih, sazidanih i nadarenih sa svakoverstnim blagom...”.⁹ To što Petriš piše za svoj Vrbnik vrijedilo je više-manje za cijeli otok Krk. Radi boljeg shvaćanja stvari treba naglasiti da je u svakom mjestu (župi) postojala jedna glavna bratovština, u neku ruku kao opća bratovština svega pučanstva, kojoj je glavni zadatak, uz promicanje kulta dotičnog otajstva ili sveca, bilo uzdržavanje župne crkve i bogoštovlja u njoj. One su zato bile uz glavni oltar župne crkve.¹⁰

2. – Govoreći o bratovštinama na otoku Krku, općenito tvrdimo da su one vrlo stare. Kad je pod redovničkim utjecajem polovicom 13. stoljeća započeo u Italiji bičevalački (flagelantski) pokret, nedugo se iza toga primjećuju i počeci bratovština na Krku,

3 Usp. *M. Bolonić*, n. dj, 16–60.

4 *Gršković Ivan – Štefanić Vjekoslav*, „Nike uspomene starinske” Josipa Antuna Petrisa (1787–1868), Zbornik za narodni život i običaje JAZU, knj. 37, Zagreb, 1953, 91. str. (U daljnjem citiranju: *Petris*).

5 *Isto*, 107. str.

6 *Isto*, 113. str. Na drugom mjestu spominje ih 27.

7 *Vjekoslav Štefanić*, Glagoljski rukopisi otoka Krka, JAZU, knj. 51, Zagreb, 1960, 17. str. Opširnije o tome vidi *M. Bolonić*, n. dj. i *Matej Polonijo*, O starim bratovštinama na otoku Krku, Bogoslovska smotra, 1935, 1, 63–80. str.

8 Usp. Arhiv bivše osorske biskupije u Krku i Arhiv bivše rapske biskupije u Rabu.

9 *Petris*, 91. str.

10 Usp. *M. Bolonić*, n. dj.

i to baš bratovština bičevalaca. Te su bratovštine promicale štovanje Isusove muke (procesijama, pjesmama laudama pasionskog sadržaja i bičevanjem) i s tim u vezi i *Kristove Majke* (žalosne).¹¹ Tako Petriš piše za vrbničke Kapare,¹² kako su „vladaoci” svake nedjelje iza mise zornice „sa svojim križem u procesiji pohajali sve crikve u gradu i okolo grada (10 ukupno! – op. M. B.)... pivajući lipa i pobožne njihove pisme od muke Isusove i od žalosti B. D. M. Majke Božje...”.¹³ Tako se već 1262. godine spominje u Krku Bratovština sv. Ivana, koja od 1473. ima zajedničko ime Bratovština sv. Marije i sv. Ivana bičevalaca; zatim ona sv. Ivana Krstitelja u Vrbniku (1323.) i sv. Jakova u Dobrinju (1380.).¹⁴

3. – Zatim su slijedile marijanske bratovštine pod raznim nazivima koje su postojale uz župne crkve i kapele podignute u čast Marije ili uz njezine oltare. Među najstarije Marijine bratovštine na Krku spada svakako Bratovština sv. Marije u katedrali u Krku (1305.) koja je postojala uz veliki oltar posvećen Marijinu uznesenju (Velikoj Gospi).¹⁵ Ta bratovština, koja je ostala na životu do 1814, spadala je među bogatije na Krku te bi uoči blagdana Svih Svetih podijelila siromasima jednog vola, 11 l vina i u kruhu oko 80 l pšenice.¹⁶

Uz ovu – među najstarije marijanske bratovštine na Krku spadaju: Bratovština sv. Marije u Crkvi Majke Božje na Gorici (Baška), osnovana 1425. godine i od koje nam je bio djelomično sačuvan originalni statut na hrvatskom jeziku i pisan glagoljicom;¹⁷ Bratovština sv. Marije Vele, tj. Uznesenja Marijina, uz veliki oltar Župne crkve sv. Marije u Omišlju (1438.), za koju kanonska vizitacija iz 1685. piše da je to najjača i najveća bratovština, „La scola Maggiore”;¹⁸ Braščina sv. Marije Vele uz veliki oltar Župne crkve Uznesenja Marijina u Vrbniku (1483.), u kojoj su učlanjeni svi svećenici i svjetovnjaci.¹⁹ Sve su one mnogo starije, ali ih spominju tek kasnije. Budući da su te bratovštine bile glavne (opće), pripadao im je gotovo sav puk i bile su redovito najbogatije u mjestu. Evo što nam je Petriš zabilježio o vrbničkoj bratovštini sv. Marije Vele: „Ova braščina nastojaše veliki oltar i crikvu plovansku. Bijaše 16 brat, koji svako godišće minjahu jednoga kaštalda (= upravitelj) i dva prokadura (= opunomoćenik, zamjenik.

11 *B. Škunca*, n. dj, 30 i dalje.

12 To je naziv za članove Bratovštine sv. Ivana Krstitelja u Vrbniku, osnovane 1323. godine. Njezini su članovi bili „bratja vladaoci” koji su upravljali bratovštinom i članovi (braća) „od pobožnosti” kojoj su pripadali „malo da ne svi Vrbničani i muški i ženski spol” (*Petris*, 98).

13 *Petris*, 98–99. str.

14 Usp. *M. Bolonić*, n. dj, 10.

15 Na tzv. „Srebrnoj pal”, koju je stolnoj crkvi u Krku darovao krčki knez Ivan Frankopan (izrađena u Mlecima 1475), posebno se ističe krunjenje BD Marije.

16 Usp. *M. Bolonić*, n. dj, 27.

17 *Isto*, 99. str.

18 BAK, II. Pastirski pohodi.

19 Usp. *M. Bolonić*, n. dj, 27–28. str.

ekonom), koji upravljahu sa crkvenim dobrom gibljućim se i negibljućim se. Plaćahu sakristane i svakoletnje načimbe od crkve i zvonika.²⁰ Imadiše svoj stan, to jest svoju kuću i mošunu i dermuni u Kričevnom i imijaše ondi osamdeset ovac i osam prazi, devet krav i jednoga baka... A imijaše ista Sveta Marija svoj kunfin, tj. jedan veliki del komunade (= općinski pašnjak)... Imijaše ova bratovščina i svoje pinezi na interesi.”²¹ Na drugom mjestu opet piše: „... kupovaše odiće crkvene i sve sviće i tamjan i ulje, koje svitljaše u kandelu pred velim oltarom...” Crkva je bila veoma bogata srebrninom (18 kaleža s patenom, 12 svijećnjaka, 2 procesijska križa, 14 kandeļa i dr.). I u vezi s time nastavlja: „... vlada francezka 1813. godine odnese njoj svu srebreninu i sve odiće crkvene, kakono i ostalim oltarom brašćinskim...” Bile su joj oduzete i sve nekretnine.²² Ovima treba pribrojiti i Bratovštinu sv. Marije u Dobrinju – u istoimenoj crkvi na dnu grada.²³

4. – Uz te najstarije marijanske bratovštine u čast Uznesenja Marijina (sv. Marija Vela) posebno se moramo ovdje osvrnuti na bratovštine Gospe od Krunice ili od Ruzarija i Majke Božje Karmelske, koje su nastale kasnije i postojale su gotovo u svima župama na Krku. Te su bratovštine skoro isključivo pobožnog značenja te su posebno utjecale na širenje i učvršćenje Marijinog štovanja u vjerničkom životu moljenjem krunice i nošenjem škapulara.

Prva bratovština Gospe od Krunice ili Ruzarija pod imenom „Fraternitas Rosarii” bila je osnovana u Kölnu 8. rujna 1475. Odatle se, preko dominikanaca brzo raširila u Francuskoj (Bretagne), Njemačkoj i Italiji. Posebno su se proširile u 16. stoljeću nakon što ih je papa Pavao III. 1539. obdario posebnim povlasticama. Osnivanje Bratovštine od Ruzarija pratilo je češće pohađanje sv. mise i primanje sv. pričesti te sudjelovanje u teoforičnim procesijama i praćenje popudbine bolesnicima. Sve je to bio poticaj od posebnog značenja za obnovu vjerskog života u župi i podržavanju ljubavi prema ruzariju.²⁴

Bratovštine Majke Božje od Ruzarija pojavljuju se na otoku Krku – vjerojatno pod utjecajem susjedne Italije – tek početkom 17. stoljeća. Prema raspoloživim podacima, prva se takva bratovština spominje u Vrbniku 1603. godine na Oltaru sv. Marije od Pohođenja (sv. Elizabete) u Šeginoj kapeli u župnoj crkvi. Petriš piše u Kapeli sv. Marije „od prikazanja”.²⁵ Na istom oltaru spominje se i 1609, a već se 1617. godine nalazi u Kapeli od Ruzarija koja je zajedno s oltarom bila sagrađena milodarima vjernika grada

20 Zvonike u Vrbniku (1527), Omišlju (1533–1536) i Dobrinju (1722–1726) gradile su bratovštine (usp. *M. Bolonić*, n. dj, 19–20. str.

21 *Petris*, 111. str.

22 *Isto*, 94. str.

23 *M. Bolonić*, n. dj, 33. str.

24 *André Duval*, VII La dévotion Mariale dans l'ordre des frères prêcheurs, u *MARIA – études sur la sainte Vierge*, sous la direction *D'Hubert du Manoir*, Tome II, Paris 1952, 774. str. i dalje; *Enciclopedia Cattolica*, Città del Vaticano, IV, 1950, stupac 259–260. i *Isto*, X, 1953, stup. 1350.

25 Vatikanski arhiv, Apostolska vizitacija M. Priolija 1603. god. *Petris*, 92. str.

Vrbnika i cijelog vrbničkog područja. U istoj vizitaciji piše za oltarnu palu da je „plemenita, vrlo lijepa i pobožna...”.²⁶ A u zapisniku se kanonske vizitacije od 1663. govori o tom oltaru kao i o *bujnoj bratovštini cijeloga naroda*.²⁷

Te se činjenice poklapaju i s analognim slučajevima u drugim mjestima na otoku Krku, gdje se čašćenje Majke Božje od Ruzarija vrlo raširilo koncem 16. i tijekom prvih decenija 17. stoljeća. Podižu se oltari u čast Majke Božje od Ruzarija, a uz njih se osnivaju istoimene bratovštine. Tako se u katedrali u Krku već 1587. godine spominje oltar dotično Kapela sv. Ruzarija (sadašnja Kapela Srca Isusova), a u vizitaciji iz 1628. spominje se uz njega i istoimena bratovština.²⁸ Godine 1617. (tj. iste godine kao i u Vrbniku) spominje se Oltar sv. Ruzarija i u župnoj crkvi u Omišlju. Vjerojatno je tada bila osnovana i Braščina sv. Ruzarija. Istoimeni oltar postoji i danas uz sakristiju župne crkve.²⁹ U Crkvi sv. Lucije u Jurandvoru (Baška) postojala je već 1590. Kapela Majke Božje Ružarica s istoimenim oltarom.³⁰ Kasnije je uz taj oltar postojala i istoimena bratovština.³¹ Prema kanonskoj vizitaciji iz 1617, Oltar sv. Ruzarija s istoimenom bratovštinom spominje se i u župnoj crkvi u Poljicima (kao u Vrbniku i Omišlju).³² Sačuvana je i knjiga Bratovštine presvetoga Ruzarija u Poljicima (1617. – 1810.), pisana glagoljicom (a ima i talijanskih isprava), naime zapisi o davanju u najam pokretnoga i nepokretnoga bratovštinskog dobra, izborima prokuratora i primanju braće, notarske isprave o nekretninama itd. Posljednji je brat primljen 21. srpnja 1810. Tada su naime napoleonske vlasti ukinule bratovštine.³³ Međutim je Oltar Gospe Ružarice sagrađen u staroj župnoj crkvi sv. Apolinara u Dubašnici tek 1709. godine, koji je kasnije prenesen u novu župnu crkvu gdje postoji i danas. A istoimena bratovština, koja se kasnije spominje uz taj oltar, postojala je već u 17. stoljeću.³⁴ Bratovština sv. Ruzarija postojala je i u Dobrinju već 1609. i to na Oltaru bezgrešnog začeca BDM u Župnoj crkvi sv. Stjepana.³⁵ Bratovština sv. Ruzarija postojala je i u Puntu, ali združena s Bratovštinom sv. Andrije.³⁶

26 BAK, I. Pastirski pohodi; *Petris*, 92, 139. str. Tradicija je pripisuje krčkom knezu Ivanu Frankopanu.

27 BAK, II. Pastirski pohodi.

28 BAK, I. Pastirski pohodi; *M. Bolonić*, n. dj, 37. str, bilj. 162.

29 *Isto; Isto*, 38. str.

30 *Isto; Vj. Štefanić*, Opatija sv. Lucije, Croatia sacra, Zagreb 1936, 74. str.

31 BAK, I. Pastirski pohodi; *M. Bolonić*, n. dj, 39. str; *Vj. Štefanić*, n. dj, 74. str.

32 BAK, I. Pastirski pohodi; *M. Bolonić*, n. dj, 41. str.

33 Usp. *Vj. Štefanić*, Glagoljski, 282–283. str.

34 BAK, I. Pastirski pohodi I–II; *M. Bolonić*, n. dj, 41. str.

35 BAK, I. Pastirski pohodi.

36 *M. Bolonić*, n. dj, 43. str.

Te su bratovštine, kao i druge osim Bratovštine Presvetoga Sakramenta, bile ukinute za francuske vladavine na otoku Krku (1808.),³⁷ ali oltari podignuti u čast Majke Božje od presvetoga Ruzarija postoje i danas. A vjernici na Krku i danas, ne možda koliko prije, rado časte Mariju – njezinom molitvom sv. krunice.

5. – Istodobno sa širenjem štovanja Majke Božje od Ruzarija i osnivanjem istoimenih bratovština u krčkoj se biskupiji koncem 16. i početkom 17. st. brzo širio i kult Majke Božje Karmelske te su u vezi s time bile utemeljene i njezine bratovštine.

Prva bratovština Gospe Karmelske (Compagnia di S. Maria del Carmine) bila je osnovana u Firenzi 1280. godine. Kapelan joj je bio jedan karmelićanin. Slijedile su druge: u Sieni (1298), u Veneciji (1300). U 14. st. nicali su karmelske bratovštine i drugdje, i to još uvijek na privatni poticaj pojedine crkve ili samostana Karmelićanskog reda. U 15. i 16. st. bratovština se brzo proširila po katoličkom svijetu, naročito su bile brojne u Italiji, Španjolskoj itd. Bratovštinama Gospe Karmelske upravlja Karmelićanski red.³⁸

Pobožnost se prema Majci Božjoj od brda Karmela – vjerojatno pod utjecajem susjedne Italije – naglo raširila na otoku Krku koncem 16. i početkom 17. stoljeća. Počeli su podizati oltare njoj u čast i bratovštine Gospe Karmelske koje postaju općenarodne, svećeničke i vjerničke. Sigurno su tomu pridonijele velike i brojne povlastice koje su uživali bratimi iste bratovštine.³⁹

Prema povijesnim izvorima, prvi je oltar (zapravo pobočna kapela) u čast Gospe Karmelske bio podignut 1578. godine u katedrali u Krku. Uz njega se već 1628. spominje i istoimena bratovština koja se spominje i kasnije, a 1685. ona je bila združena s Bratovštinom sv. Karla.⁴⁰ Ta je bratovština bila nanovo uspostavljena diplomom generalnoga priora Karmelićanskoga reda od 25. studenoga 1899. te postoji i danas. Uz taj oltar u katedrali u gradu Krku postoji i posebna crkva Majke Božje Karmelske (vulgo sv. Josipa) koja je bila sagrađena i dotirana 1679. godine.⁴¹

Zatim su u 17. stoljeću u svim kapitulskim župama na Krku bili podignuti oltari, dotično kapele, u čast Majke Božje Karmelske i uz njih ustanovljene istoimene bratovštine. Tako je u Vrbniku podignut Oltar Majke Božje Karmelske 1643. godine, a već se 1650. spominje uz njega istoimena bratovština koja postoji i danas.⁴² U župnom se uredu u Vrbniku čuva Imenik Bratovštine Gospe od Karmena (1789–1855), pisan glagoljicom i latinicom.⁴³ Godine 1644. bila je i u Dubašnici sagrađena crkvice Majke

37 Usp. *Isto*, 83. str.

38 Usp. *Albino del B. G.*, *Lo Scapolare della Madonna del Carmine*, Milano 1958, 195. str. i dalje: *Enciclopedia Cattolica* (vidi 24. bilj.).

39 Usp. 38. bilj.

40 BAK, I. Pastirski pohodi; *M. Bolonić*, n. dj., 37. str.

41 Arhiv Stolnog kaptola u Krku.

42 BAK, *Catastico*, 54. str. *Rudolf Strohal*, *Glagoljska notarska knjiga Ivana Stašića*, Zagreb, 1911, 125. str.; *Petris*, 93, 134 (bilj. 18) *M. Bolonić*, n. dj., 39. str.

43 Usp. *Vj. Štefanić*, *Glagoljski*, 316–317. str.

Božje Karmelske. A kad je 1857. crkvice bila proširena u sadašnju Župnu crkvu sv. Apolinara, podignut je u crkvi poseban oltar Gospe Karmelske. Tek 1902. godine bila je uz isti oltar ustanovljena i istoimena bratovština koja postoji i danas. Nekoliko je godina iza toga, tj. 1649, u Crkvi sv. Mihovila u susjednim Miholjicama (Sv. Vid kod Malinske) bio sagrađen Oltar Majke Božje Karmelske s istoimenom bratovštinom. Ta je crkva bila kasnije (do 1889.) napuštena te oltaru ni bratovštini više nema traga.⁴⁴

Polovicom je 17. st. bila u Župnoj crkvi sv. Marije u Omišlju dograđena pobočna kape-
la Majke Božje Karmelske u kojoj je bila osnovana i istoimena bratovština. Bratovština je bila preustrojena 1911. godine, a postoji i danas. U zapisniku kanonske vizitacije iz 1780. piše da je to posebna (*particolare*) brašćina svećenika i svetovnjaka.⁴⁵ Od nje nam je sačuvana i jedna nepotpuna knjiga (1723–1799) pisana glagoljicom.⁴⁶

Nekako je u isto vrijeme u područnoj i drevnoj crkvi Sv. Trojice alias sv. Antuna Padovanskog u Dobrinju bio Oltar Majke Božje Karmelske i uz njega istoimena bratovština koja se spominje već 1659.⁴⁷ Prema sačuvanoj staroj knjizi (pisana najvećim dijelom glagoljicom), od 1718. do 1793. bila je ova Bratovština Gospoje od Karmela združena s Bratovštinom sv. Nikole koja se u duku od 22. kolovoza 1778. naziva: „Congregazione de Marinai della Madonna del Carmine e san Nicolò nella Chiesa della S.ma Trinità”. Uz spomenutu je knjigu sačuvana još jedna knjiga iste bratovštine (1737–1783) pisana do 1772. godine hrvatskoglagoljski, a zatim talijanski. Danas više nema ni oltara ni bratovštine.⁴⁸

Godine 1666. bio je u Župnoj crkvi sv. Kuzme i Damjana u Poljicima podignut pobočni oltar u čast Gospi od Škapulara, a 1669. bila je ovdje uređena istoimena bratovština. Koncem 18. stoljeća (1770) još je postojao oltar i bratovština. Kasnije je oltar odstranjen te je tako nestala i bratovština.⁴⁹

Napokon, 1674. spominje se u staroj župnoj crkvi sv. Ivana Krstitelja u Baški Kapela odnosno Oltar Gospoje od Karmene i sv. Antuna Padovanskoga uz koju je postojala i združena bratovština Gospe Karmelske i sv. Antuna Padovanskoga. Gaštaldi (upravitelji) bili su svećenici. Od nje je sačuvana knjiga računa (1674–1763) pisana većim dijelom glagoljicom. Od 1764. dalje postoji samo Bratovština Majke Božje Karmelske kako to svjedoči njezina sačuvana knjiga (1764–1813/1828) pisana glagoljicom i latinicom.⁵⁰ U novoj se župnoj crkvi Sv. Trojice nalazi i danas oltar Majke Božje Karmelske.

44 BAK, I. Pastirski pohodi (kan. viz. 1659) i II. Pastirski pohodi (1780).

45 BAK, II. Pastirski pohodi; *M. Bolonić*, n. dj, 38. str.

46 *Usp. Vj. Štefanić*, Glagoljski, 263–264. str.

47 BAK, I. Pastirski pohodi; *M. Bolonić*, n. dj, 44. str.

48 *Usp. Vj. Štefanić*, Glagoljski, 78–81. str.

49 BAK, II. Pastirski pohodi; *M. Bolonić*, n. dj, 41, 44. str.

50 *M. Bolonić*, n. dj, 44. str; *Vj. Štefanić*, Glagoljski, 53–55. str.

Prema jednoj službenoj statistici vjerskih društava, bilo je 1921. u krčkoj biskupiji, uključivši i otoke Cres i Lošinj koji su 1920. potpali pod kraljevinu Italiju, 15 bratovština Majke Božje Karmelske, dok ih je u njezinom jugoslavenskom dijelu (otoci Krk, Rab i sjeverni dio Paga) bilo 9 s 5.508 članova. Po istoj statistici, bile su u jugoslavenskom dijelu biskupije 4 bratovštine presvetoga Ruzarija s 1.249 članova. S otocima Cresom i Lošinjem bilo je 12 bratovština presvetoga Ruzarija.⁵¹

6. – Pored navedenih marijanskih bratovština (sv. Marije Vele, tj. Uznesenja Marijina, Gospe od Ruzarija i Gospe Karmelske) postojale su u staroj krčkoj biskupiji (otok Krk) još i druge u čast Bl. Dj. Marije pod raznim titulima. Tako se spominju sljedeće: 1. Bratovština sv. Marije od Očišćenja (Purificationis, Gospe od Svićic) u Vrbniku na istoimenom oltaru u župnoj crkvi (od 1565. do 19. st.)⁵² i u franjevačkoj crkvi sv. Franje u Krku (18. st) na istoimenom oltaru;⁵³ 2. Bratovština Majke Božje Snjezne („Crkvišća”) u Vrbniku, ustanovljena 1521;⁵⁴ 3. Bratovština sv. Marije od Porođenja ili sv. Marije Male u Vrbniku, od 1576. do ukidanja bratovština;⁵⁵ u Poprslaku (Polje, Dobrinj) u istoimenoj kapeli i kasnije kapelanskoj crkvi u Polju, od 1576. do ukidanja bratovština,⁵⁶ i u Župnoj crkvi sv. Marije u Omišlju na istoimenom pobočnom oltaru (1576);⁵⁷ 4. Bratovština Bezgrešnog Začeca BDM na istoimenom oltaru u katedrali u Krku (1685);⁵⁸ 5. Bratovština Majke Božje od Prikazanja (MB od Zdravlja) u istoimenoj područnoj crkvi u Krku, od 1685. do ukidanja,⁵⁹ i u Vrbniku u župnoj crkvi, od 17. st. do ukidanja bratovština;⁶⁰ 6. Bratovština sv. Marije od Pohođenja (ili sv. Elizabete) u istoimenoj crkvi u Dragibašćanskoj, od 1603. do ukidanja bratovština;⁶¹ u Vrbniku na istoimenom oltaru u župnoj crkvi, prije u napuštenoj crkvi sv. Luke, od 16. st. do ukidanja bratovština,⁶² i u istoimenoj kapeli u Dobrinju (1685. i dalje) kojoj je tada bila pridružena i Bratovština sv. Blaža na istoimenom oltaru. Kasnije se ponovno spominje kao samostalna, tj. Bratovština Gospe od Pohođenja ili sv. Jelisavte (1703–1774). Zatim je bila ponovno združena s Bratovštinom sv. Katarine i sv. Šimuna (1758–1792) i onda s Bratovštinom sv. Lovre i sv. Martina (1794–1795).⁶³

51 *Antun Mrkun*, Crkveni priručnik za katoličke Jugoslavena, Ljubljana, 1922, 12. str. Uz ove navodi i jednu bratovštinu Srca Isusova i Marijina sa 480 članova (u jugoslavenskom dijelu biskupije).

52 Usp. *M. Bolonić*, n. dj, 28, 45. str.

53 *Isto*, 45.

54 *Isto*, 32.

55 *Isto*, 33, 45.

56 *Isto*, 32.

57 *Isto*, 33.

58 *Isto*, 58.

59 *Isto*, 38, 45.

60 *Petris*, 92; *M. Bolonić*, n. dj, 45. str.

61 *M. Bolonić*, n. dj, 39, 45. str.

62 *Petris*, 92, 134; *M. Bolonić*, n. dj, 42, 45. str.

63 *M. Bolonić*, n. dj, 43. str.

S tom su bratovštinom povezane četiri knjige koje se čuvaju u župnom uredu u Dobrinju. Manji je dio pisan na hrvatskoglagoljskom.⁶⁴ 7. Bratovština Gospe od Loreta na istoimenom oltaru župne crkve u Dobrinju (1681–1902). Dvije se knjige te bratovštine čuvaju u župnom uredu u Dobrinju i to: jedna od 1681. do 1739. (pisana glagoljicom) i druga od 1769. do 1785. (pisana glagoljicom i latinicom);⁶⁵ 8. Bratovština Majke Božje Anđeoske u istoimenoj crkvi na trgu u Dobrinju, od 1576. do ukidanja bratovština. Godine 1579. spominje se kao Bratovština Bl. Dj. Marije od Navještenja.⁶⁶ Od nje su sačuvane tri knjige (1724–1789; 1703–1783; 1764. i dalje).⁶⁷ I u samostanskoj se crkvi u Košljunu spominje Bratovština sv. Marije združena s onom od Anđela;⁶⁸ 9. Pored navedenih se spominju u župi Dobrinj još tri marijanske bratovštine: sv. Marije od Uznesenja u istoimenoj kapeli,⁶⁹ sv. Marije u istoimenoj crkvi na kraju grada (1576),⁷⁰ i Bratovština Majke Božje od Uznesenja u istoimenoj crkvi u Rasopasnu, od 1685. do ukidanja bratovština.⁷¹ I napokon spomenimo Bratovštinu sv. Marije u istoimenoj samostanskoj crkvi u Glavotoku.⁷²

7. – Na koncu ovdje donosimo iskaz marijanskih bratovština na otoku Krku kako su bile raspoređene po starim kapitulskim župama. Na njihov broj, kao i bratovština uopće, posebno je utjecao broj crkava, kapela i oltara. Tako nije nimalo čudno da je najveći broj bratovština uopće, i posebno marijanskih, bio u Vrbniku, imajući na umu da je na području Vrbnika bilo 28 crkava i kapela⁷³ i velik broj oltara (u samoj župnoj crkvi 16!).⁷⁴ Slično vrijedi i za staru veliku plovaniju Dobrinj koja se sastojala od većeg broja sela (18 sela) te da je u mnogima od njih bila crkva ili kapela.⁷⁵ Zatim su slijedile župe Krk, Omišalj, Baška, Dubašnica i Poljica, kako se može razabrati iz sljedećeg iskaza:

U *Baški* su bile sljedeće bratovštine: sv. Marije na Gorici, Gospe od Ruzarija, Gospe Karmelske i Majke Božje od Pohodenja ili sv. Elizabete (u filijalnoj crkvi u Dragibašćanskoj) – ukupno 4;

64 Usp. *Vj. Štefanić*, Glagoljski, 83–84. str.

65 *M. Bolonić*, n. dj, 40, 42. str; *Vj. Štefanić*, Glagoljski, 83. str.

66 *M. Bolonić*, n. dj, 40, 43. str.

67 Usp. *Vj. Štefanić*, Glagoljski, 81.

68 *M. Bolonić*, n. dj, 45. str.

69 *Isto*, 29; *Vj. Štefanić*, Glagoljski, 82. str. bilj. 1. Misli da bi nastavak te bratovštine bila Bratovština Gospe od Loreta.

70 Usp. *M. Bolonić*, n. dj, 31. str; *Vj. Štefanić*, Glagoljski, 84. str, bilj. 1. Misli da bi nastavak mogla biti Bratovština Majke Božje od Pohodenja.

71 *M. Bolonić*, n. dj, 38.

72 *Isto*, 44. str.

73 *Petris*, 91, 94–104. str; čini se da ih je bilo i više.

74 *Isto*, 91, 92–93. str.

75 Usp. Status personalis et localis dioecesis Veglensis K R K pro anno 1935, 36–38. str.

Bratovštine u *Dobrinju*: sv. Marije, sv. Marije od Uznesenja, Gospe od Ruzarija, Gospe Karmelske, Gospe od Loreta, Majke Božje od Pohoda (sv. Elizabete), Majke Božje Anđeoske (ili od Navještenja) te sv. Marije od Uznesenja u selu Rasopasno i sv. Marije od Poroda u Polju – ukupno 9;

Bratovštine u *Dubašnici*: Gospe od Ruzarija i Gospe Karmelske – ukupno 2;

Bratovštine u *Krku*: sv. Marije i sv. Ivana, Gospe od Ruzarija, Gospe Karmelske, sv. Marije od Bezgrešnog Začeca, sv. Marije od Prikazanja (ili Majke Božje od zdravlja) te sv. Marije od Očišćenja (u samostanskoj crkvi sv. Franje) i sv. Marije i Andela u Košljunu te sv. Marije od Navještenja (vulgo sv. Antuna Padovanskoga) u Lakmartinu (Kornić) i napokon presvetoga Ruzarija i sv. Andrije u Puntu – ukupno 9;

Bratovštine u *Omišlju*: sv. Marije od Uznesenja, Gospe od Ruzarija, Gospe Karmelske, sv. Marije od Poroda te Gospe Karmelske u filijali Miholjice – ukupno 5;

Bratovštine u *Poljicama*: Gospe od Ruzarija, Gospe Karmelske te sv. Marije u samostanskoj crkvi u Glavotoku – ukupno 3;

Bratovštine u *Vrbniku*: sv. Marije Vele (ili od Uznesenja), sv. Marije Male (ili od Poroda), Gospe od Ruzarija, Gospe Karmelske, sv. Marije od Očišćenja (ili sv. Marije od Svićic), sv. Marije Snježne, sv. Marije od Pohoda (ili sv. Elizabete) i sv. Marije od Prikazanja – ukupno 8.

Prema tome, u gradu Krku s njegovim suburbijem (Punat, Kornić i Košljun) i u šest starih kapitulskih župa (plovanija) na Krku (stara krčka biskupija) izredalo se 40 (četrdeset) marijanskih bratovština pod raznim titulima.

II. MARIJANSKE BRATOVŠTINE U BIVŠOJ RAPSKOJ BISKUPIJI

1. – Rapska biskupija, koja se spominje već 530. godine na sinodi u Solinu, obuhvaćala je otok Rab, sjeverni dio Paga (Lun i Novalju) te otočiće Sv. Petar i Ilovik kod Lošinja (još koncem 11. st.). Bulom pape Lava XII. „Locum Beati Petri” od 30. lipnja 1828. bila je ukinuta i pripojena krčkoj biskupiji.⁷⁶ Sve do polovice 18. st. cijeli otok Rab (sa selima: Banjol, Barbat, Kapor, Lopar, Mundanije i Supetarska Draga) i Lun na otoku Pagu bili su jedna župa sa sjedištem u Rabu. Tu je bilo i sjedište biskupa i kaptola koji je provideo navedena sela. Pod rapsku je biskupiju spadala i samostalna župa Novalja na Pagu.⁷⁷

2. – Prema raspoloživim podacima odmah moramo konstatirati da je u bivšoj rapskoj biskupiji bio slabo razvijen bratovštinski život nabožnog karaktera. U Rabu su od starije postojale više stručne (staleške) bratovštine. Prva, sv. Kristofora, spominje se već u 13. stoljeću.⁷⁸ Među najstarijim takvim bratovštinama spominju se: Fraternitas ba-

⁷⁶ Isto, 6–7. str.

⁷⁷ Isto.

⁷⁸ Usp. M. Bolonić, n. dj, 10. str.

listarriorum (strijelaca), marinerium (mornara), calafatorum (brodograditelja), aurificum (zlatara), fabrum ferrariorum (kovača), piscatorum (ribara) itd. One su bile utoliko religiozne što je svaka od njih imala svojega nebeskog zaštitnika i slavila je njegov blagdan osobitom svečanošću (misa, procesija). Neke su od njih imale i svoju crkvu ili oltar i svojega kapelana. Takvu su stalešku bratovštinu imali i rapski kanonici i svećenici a zvala se Fratalia magna Duodecim Fratrum (Velika bratovština 12 braće; vjerojatno po broju kanonika kojih je bilo 12).⁷⁹ I zato ima malo nabožnih bratovština u strogom smislu riječi,⁸⁰ kako smo vidjeli na Krku. Prema tome, ima i manje marijanskih bratovština.

3. – U gradu Rabu postojale su sljedeće marijanske bratovštine. Među najstarijima je već spomenuta Bratovština sv. Marije 12 braće i sv. Petra koja se inače spominje kao Fratalia magna Duodecim Fratrum (1369–1760) sa sjedištem u katedrali. Članovi su tog *velikog bratstva* bili kanonici i svećenici, a pripadao mu je i rapski biskup koji je ponekad i predsjedao njihovim sastancima. Imala je i svoju grobnicu kod katedrale. Svrha je tog bratstva bila da članovi budu dionici svih dobrih djela, molitava, oficija, misa, meditacija, propovijedi... što ih članovi obavljaju.⁸¹ Zatim su slijedile: Bratovština (Fraternitas) sv. Marije brodograditelja (1451–1801) uz veliki oltar u katedrali;⁸² Bratovština Majke Božje Žalosne (7 Dolorum B. M. V.) na istoimenom oltaru u katedrali (1685–1714);⁸³ Bratovština sv. Marije od Uznesenja u katedrali (spominje se prvi i zadnji put 1757).⁸⁴

Pored njih su u rapskim samostanskim crkvama bile ove bratovštine: Bratovština Bezgrešnog Začeca na istoimenom oltaru u samostanskoj crkvi sv. Antuna Opata (III. red sv. Franje, ženska grana; kasnije klarise),⁸⁵ koja se spominje prvi i zadnji put 1714;⁸⁶ u samostanskoj crkvi benediktinki sv. Andrije Bratovština presvetog Ruzarija (1502), koju je potvrdio general dominikanaca 1609;⁸⁷ a u drugoj samostanskoj crkvi benediktinki sv. Justine (1809. francuska vladavina zatvara taj drugi samostan) Bratovština Gospe Karmelske na istoimenom oltaru (1607–1878). Bratovština je imala u istoj crkvi i grobnicu za svoje bratime. Godine 1878. bratovština je imala 417 članova (104 muških i 313 ženskih).⁸⁸

79 Vladislav Brusic, Otok Rab, 1925. 93. str; usp. M. Bolonić, n. dj. 7–8. str.

80 Usp. M. Bolonić, n. dj. 7–8. str.

81 Arhiv rapske biskupije u Rabu (kod provikarskog ureda); u daljnjem citiranju: RAB. Za arhivske podatke zahvaljujemo o. Andriji Bonifačiću, franjevcu u Kamporu (otok Rab).

82 RAB; usp. VI. Brusic, n. dj. 93, 191. str. Od te su bratovštine sačuvane tri bratovštinske knjige (na talijanskom jeziku): 1. Libro dei beni, locazioni... (1725), 2. Libro dei conti (1751–1813) i 3. Registro dei fratelli (1726).

83 RAB (arhiv).

84 Isto.

85 Za Crkvu sv. Antuna Opata vidi V. Brusic, 156–157. str.

86 Isto, X, 447.

87 Isto.

88 Isto.

4. – Uz te se marijanske bratovštine u gradu Rabu spominju u rapskim selima još i ove: 1. u franjevačkoj crkvi sv. Bernardina u *Kamporu* – Bratovština Gospe Božje milosti uz istoimeni oltar (1506–20. st.);⁸⁹ 2. u crkvi sv. Marije u *Loparu* – Bratovština sv. Marije (od Porodenja);⁹⁰ 3. u *Supetarskoj Dragi* – Bratovština sv. Petra i sv. Marije u Crkvi sv. Petra, od koje je sačuvan popis članova od 1780;⁹¹ 4. u Župnoj crkvi sv. Stjepana u *Barbatu* je pobočni oltar Gospe Karmelske uz koji postoji istoimena bratovština Karmelske Gospe (1874. i dalje).⁹²

IV. MARIJANSKE BRATOVŠTINE U BIVŠOJ OSORSKOJ BISKUPIJI

1. – Osorska biskupija, koja je vrlo stara (vjerojatno od 6. st.) i kojoj su pripadali otoci Cres i Lošinj s okolnim otocima (Susak, Unije, Ilovik, Male i Vele Srakane), bila je već spomenutom bulom pape Lava XII. „Locum Beati Petri” od 30. lipnja 1828. ukinuta i pripojena krčkoj biskupiji (zajedno s ukinutom rapskom biskupijom).⁹³ Prema službenoj statistici od 1921. godine, na tom su području bila tri dekanata (Osor, Cres i Mali Lošinj) s 22 dušobrižničke postaje s 24.193 duše i 26 svećenika.⁹⁴ Danas ovdje živi oko 11.000 stanovnika.

2. – Vjersko-nabožni život vjernika bio je redovito na zamjetnoj visini, što se očituje i u bratovštinskom životu. Među brojnim bratovštinama u čast raznih otajstava vjere i svetaca, ovisno o titulima crkava, kapela i oltara, bilo je razmjerno dosta i marijanskih. Prema podacima kojima raspolazem, bilo ih je 24. Od njih otpada deset na bratovštine presvetoga Ruzarija i šest na bratovštine Gospe Karmelske. Ostale su marijanske bratovštine bile: Bratovština Majke Božje od Porodenja (3), sv. Marije (2), sv. Marije od Navještenja (2) te Majke Božje od Milosrda – della Pietà, del pianto (1).⁹⁵

3. – Bratovštine presvetog Ruzarija u bivšoj osorskoj biskupiji imaju uglavnom svoj početak u prvoj polovici 17. stoljeća. Bile su ovisne o nadbratovštini u Rimu (Generalna kurija dominikanaca) te su imale i diplome odobrenja s popisom svih oprosta i povlastica. Vjerojatno je najstarija od njih bila Bratovština sv. Ruzarija na istoimenom oltaru u katedrali sv. Marije u *Osoru*. Naime, prema kanonskoj vizitaciji iz 1758. godine, njezini su članovi bili dionici sviju oprosta Nadbratovštine sv. Ruzarija u Rimu na temelju diplome od 30. srpnja 1605.⁹⁶ Posebne je zasluge za proširenje molitve sv.

89 *Isto*.

90 *Isto*.

91 Prema *V. Brusić*, n. dj, 191. str. – od ove je bratovštine sačuvana knjiga (na talijanskom): Registro dei fratelli e delle sorelle (1780).

92 BAK, Inventar župne crkve u Barbatu.

93 Usp. *Status*... KRK, 6–7.

94 *A. Mrkun*, n. dj, 145–146. str.

95 Arhiv bivše osorske biskupije u Krku, Apostolska vizitacija Valerija de Ponte (1647–1649) i kan. vizitacija biskupa Bonaventure Bernardi (1757–1718), posebno Administrationis bonorum Inventariorum.

96 Kanonska vizitacija biskupa B. Bernardija.

krunice i širenje istoimene bratovštine stekao jedan od najgorljivijih osorskih biskupa Ivan de Rubeis ili de Rossi (1653–1667), Grk rodom s otoka Hiosa, a odgojen u Veneciji, koji je bio vrlo zauzet za red u biskupiji. Za njega saznajemo od Farlatija da je propagirao i povećao broj bratovština (sodalitas) presvetoga Ruzarija te da je ostavio veći iznos novca i uložio ga. Od godišnjih se kamata dijelila nagrada klericima koji su svake večeri predmolili krunicu s okupljenim vjernicima („... precationes, ex quibus constat Marianum illud psalterium...”) ne samo u osorskoj katedrali već također i u drugim crkvama (Cres, Lubenice, Beli, Mali Lošinj i Veli Lošinj).⁹⁷

Bratovštine su presvetog Ruzarija postojale nadalje u ovim župama: u Nadžupnoj crkvi sv. Marije Snježne u *Cresu* na istoimenom oltaru (poč. 17. st.); u *Malom Lošinju* postojale su u 17. st. dvije istoimene bratovštine, i to u Župnoj crkvi sv. Martina (na sadašnjem groblju) na istoimenom oltaru i na istoimenom oltaru u Crkvi sv. Marije od Porođenja koja je bila pridružena nadbratovštini u Rimu kako proizlazi iz diplome,⁹⁸ dok se u 18. st. spominje samo ona u Crkvi sv. Marije od Porođenja (1760); u *Velom Lošinju* u Crkvi sv. Marije Anđeoske na istoimenom oltaru (poč. 17. st. – oltar sv. Ruzarija bio je također i u Župnoj crkvi sv. Antuna Opata); zatim na otoku Cresu: u *Belom* na istoimenom oltaru Župne crkve sv. Marije od Očišćenja (poč. 17. st.); u *Orlecu* na istoimenom oltaru Župne crkve sv. Antuna Opata (poč. 17. st.); u *Lubenicama* na istoimenom oltaru Župne crkve sv. Marije od Očišćenja (17. st.); u *Valunu* na istoimenom oltaru Župne crkve sv. Marka (1706) i u *Štivanu* na istoimenom oltaru u Župnoj crkvi sv. Ivana Krstitelja (18. st.).⁹⁹ Na području bivše osorske biskupije bilo je 1921. godine osam bratovština presvetog Ruzarija.¹⁰⁰

4. – Na području bivše osorske biskupije bilo je šest bratovština Majke Božje Karmelske koje su većim dijelom nastale već u prvoj polovici 17. st. Uglavnom su bile pridružene nadbratovštini u Rimu (Generalna kurija karmelićana) te su uživale sve povlastice i oproste koji su bili navedeni u odnosnim rimskim diplomama odobrenja. Ta je bratovština postojala u sljedećim župama, redovito na istoimenim oltarima u župnim crkvama; u *Osoru* (posjeduje diplomu iz Rima od 1634); u *Cresu* (diploma od 1616. god), u *Belom* (17. st.); u *Lubenicama* (1605?); u *Valunu* (poč. 17. st.) i u *Velom Lošinju* (poč. 17. st.).¹⁰¹ Na istom je području bilo 1921. godine šest bratovština Gospe Karmelske.¹⁰²

5. – Uz te dvije glavne i članovima brojnije bratovštine u bivšoj osorskoj biskupiji, spominju se još neke marijanske bratovštine pod raznim naslovima. Tako su postojale sljedeće: tri *bratovštine Majke Božje od Porođenja* (Mali Lošinj, Orlec, Punta Križa); dvije *bratovštine sv. Marije* (Osor i Cres); dvije *bratovštine Majke Božje od Na-*

97 Usp. *D. Farlati*, *Illyricum sacrum*, V, 220.

98 Usp. apostolska vizitacija V. de Ponte, 1647.

99 Navedene apostolska i kanonska vizitacija.

100 Usp. *A. Mrkun*, n. dj, 12.

101 Vidi bilj. 95.

102 Usp. *A. Mrkun*, n. dj, 12.

vještenja (Osor i Orlec), te jedna *bratovština Majke Božje od Milosrđa* (Pietà, del pianto) u Osoru.¹⁰³ Možda se na nju odnosi podatak već spomenute statistike od 1921. da na tom području postoji jedna bratovština Majke Božje od žalosti.¹⁰⁴

6. – I na koncu donosimo popis navedenih marijanskih bratovština po pojedinim župama:

Osor – Bratovština sv. Marije (vjerojatno od Uznesenja), Bratovština BDM od Navještenja, Bratovština Majke Božje od Milosrđa, Bratovština od Ruzarija i Bratovština Gospe Karmelske (5);

Cres – Bratovština sv. Marije (vjerojatno Snježne), Bratovština od Ruzarija i Bratovština Majke Božje Karmelske (3);

Mali Lošinj – Bratovština sv. Marije od Porodenja, Bratovština od Ruzarija i Bratovština Gospe Karmelske u Crkvi sv. Martina i sv. Marije (4);

Veli Lošinj – Bratovština od Ruzarija i Bratovština Gospe Karmelske (2);

Beli – Bratovština od Ruzarija i Bratovština Gospe Karmelske (2);

Lubenice – Bratovština od Ruzarija i Bratovština Gospe Karmelske (2);

Orlec – Bratovština sv. Marije od Porodenja i Bratovština od Ruzarija (2);

Puntakriža – Bratovština sv. Marije od Porodenja (1);

Štivan – Bratovština od Ruzarija (1);

Valun – Bratovština od Ruzarija i Bratovština Gospe Karmelske (2).

Dakle, prema prikupljenim podacima, u bivšoj su osorskoj biskupiji u deset župa bile 24 marijanske bratovštine raznih titula.

IV. ZAKLJUČAK

1. – Iz naprijed iznesenog proizlazi da je na području sadašnje krčke biskupije, koja se sastoji od triju starih biskupija (krčke, osorske i rapske), bio veoma bujan bratovštinski život. Među brojnim drugim bratovštinama u čast pojedinih vjerskih otajstava i raznih svetaca posebno mjesto zauzimaju one marijanske u čast Bl. Dj. Marije raznih titula. Prema podacima kojima raspolazem, bilo ih je 75, i to: 40 na otoku Krku, 11 u bivšoj rapskoj biskupiji i 24 u bivšoj osorskoj biskupiji.¹⁰⁵

Imajući na umu svrhu crkvenih bratovština, tj. promicanje javnog bogoštovlja i kult pojedinih svetaca ili vjerskih otajstava¹⁰⁶ te da su njima bili priključeni brojni vjernici,

103 Usp. bilj. 95.

104 Usp. bilj. 102.

105 Za otok Krk (krčku biskupiju) usp. *M. Bolonic*, n. dj.

106 Usp. CIC, kan. 700 i dr; *Ante Crnica*, Priručnik crkvenog prava, Zagreb 1945, 147–149. str; *M. Bolonic*, n. dj, 7. str. i d.

nije moguće zamisliti da bi tolike marijanske bratovštine u krčkoj biskupiji ostale bez vidljive duhovne koristi. Pogotovo to vrijedi za bratovštine od Ruzarija i Gospe Karmelske, koje su imale isključivo nabožni karakter, poticanjem na češće pohanjanje sv. mise i primanje sv. pričesti te sudjelovanjem u teoforičnim procesijama, praćenje popudbine bolesnicima itd.¹⁰⁷ Sve je to dakako moralo utjecati na buđenje i podržavanje pobožnosti, o čemu govori Petriš za Vrbnik,¹⁰⁸ a osobito pobožnosti prema Bl. Dj. Mariji.

2. – O toj jakoj pučkoj marijanskoj pobožnosti vjernika krčke biskupije – uz već nabrojene marijanske bratovštine – govore i brojne crkve i kapele u čast Bogorodice te isto tako brojni oltari njoj u čast. Svakako je značajno da su sve tri katedrale, u Krku, Osoru i Rabu, koje su vrlo stare, bile posvećene Majci Božjoj od Uznesenja (sv. Mariji Velikoj).¹⁰⁹ Na području krčke biskupije ima danas oko 40-ak (prije ih je bilo mnogo više!) crkava i kapela posvećenih Mariji pod raznim naslovima.¹¹⁰ Od njih otpada 19 na otok Krk, a podijeljene su prema starim župama ovako: Krk 4 (katedrala, svetište Majke Božje od zdravlja, Kapela M. B. Karmelske – vulgo sv. Josip – i Kapela Navještenja BDM – vulgo sv. Antun Pad. – u Lakmartinu-Kornić); Vrbnik 3 (Župna crkva MB od Zdravlja i Kapela sv. Marije od Porodenja); Baška 2 (Majke Božje na Gorici i Pohodenja BDM u Dragibašćanskoj); Omišalj 3 (župna, Porodenja BDM u Njivicama i Kapela Uznesenja BDM u Sv. Vidu). Dobrinj 4 (Porodenja BDM u Polju, Uznesenja Marijina u Rasopasnu, MB od Zdravlja u Sužanu i Gospe Lurdske u Županjama). Također i tri redovničke koje navodimo kasnije.

U rapskom provikarijatu (u bivšoj rapskoj biskupiji) danas ima 5 Marijinih crkava: u Rabu nadžupna, Uznesenja BDM, Sv. Marija Velika;¹¹¹ Crkva Porodenja BDM – vulgo MB od Zdravlja – u Loparu; Prikazanje BDM, MB od Zdravlja u Lunu te Crkva BDM od Ruzarija i Kapela Uznesenja BDM u Novalji.

A na području bivše osorske biskupije postoji danas 12 crkava i kapela Bl. Dj. Marije, i to: u Osoru 1 (stara katedrala sv. Marije), u Cresu 1 (nadžupna sv. Marije Snježne), u Malom Lošinj 3 (župna – Porodenja BDM, Majke Božje Žalosne i sv. Marije na Čikatu), u Velom Lošinj 1 (Gospe Anđeoske), u Belom 1 (župna – Očišćenja BDM), u Lubenicama 2 (župna – sv. Marije i Kapela BDM u zaselku Gabrovica), u Nerezinama 1 (župna – Prikazanja BDM ili MB od Zdravlja), u Valunu 1 (župna – Gospe od Ruzarija) i u Vrani 1 (župna – BDM od Uznesenja).

Dodajmo im i tri redovničke crkve posvećene Mariji: samostan franjevac trećoredaca u Glavotoku (sv. Marije Bezgrešne), samostan franjevac u Košljunu (Navještenja BDM) i u samostanu benediktinki u Krku (Uznesenja BDM).

107 Usp. *Enciclopedia Ecclesiastica*, Città del Vaticano, IV, 1950, st. 259–260.

108 Usp. *Petris*, 91. i 107. str.

109 Usp. *Ivan Žic Rokov*, Crkve posvećene Majci Božjoj od VI. do XI. stoljeća na području krčke biskupije, Bogoslovska smotra, 4, 1971.

110 Usp. Šematizam krčke biskupije (Status...) 1901.

111 Usp. *V. Brusić*, n. dj, 150. str.

U prilog tome govore još i danas postojeći brojni oltari u župnim, osobito starijim, i područnim crkvama. Tako su u katedrali u Krku od 7 oltara 3 posvećena Bl. Dj. Mariji (u čast Uznesenja BDM, Gospe Karmelske i Gospe od Ruzarija); u Omišlju su od 8 oltara 4 Marijina (Uznesenje BDM, Gospe Karmelske, od Ruzarija i Lurdske); u Vrbniku su od 7 oltara 4 Marijina (Uznesenja, Gospe Karmelske, od Ruzarija i Gospe Lurdske; negdje ih je od 16 bilo čak 7 u čast raznih titula BDM); u Dobrinju – po jedan oltar u područnim crkvama (Polje: Porodenja BDM, Rasopasno: Uznesenja Marijina, Sužan: MB od Zdravlja, Županje: Gospe Lurdske); u Dubašnici su od 3 oltara 2 Marijina (Gospe Karmelske i Gospe od Ruzarija); u Baški su od 7 oltara 2 Marijina (Gospe Karmelske i od Ruzarija). U benediktinskom su samostanu u Krku od 3 oltara dva Marijina.

3. – O još uvijek jakom i živom čašćenju Blažene Djevice Marije u krčkoj biskupiji govori i činjenica da vjernici još i danas posebnom pobožnošću slave Marijine blagdane. Ne samo one zapovijedane već također i one davno ukinute (Svijećnica se držala kao Marijin blagdan što narod još i danas drži, Blagovijest, Mala Gospa) koje narod inače zove „blagdanac” i „blagdanika” za razliku od zapovijedanih blagdana. Ti se „blagdanci” časte u krčkoj biskupiji u većini župa još i danas te se služba Božja (sv. mise) drže kao i u blagdane uz razmjerno velik posjet vjernika. Što je posebno značajno za tu pobožnost, vjernici tih dana u većem broju pristupaju sv. sakramentima.

Uz te blagdane i „blagdance” mnogi vjernici časte i druge Marijine spomendane tokom crkvene godine, osobito Gospe Lurdske, Majke Božje Karmelske i druge, prisustvovanjem sv. misi i primanjem sakramenata. Posebno to vrijedi za spomendan Prikazanja Bl. Dj. Marije u Hramu ili Majke Božje od Zdravlja, kada mnogi Krčani prisustvuju sv. misi kod kuće ili pak hodočaste u njezine crkve u Krku, Vrbniku, Sužanu i Milohničima, a Cresani i Lošinjani u Nerezine. Krčani od starine rado hodočaste u svetište Majke Božje Goričke (Baška), osobito za Duhove i Malu Gospu, a Bašćani ondje obavljaju svibanjsku pobožnost u nedjelje i blagdane. Isto tako Krčani hodočaste i u svetište Majke Božje od Zdravlja u Krku; od starine također i Majci Božjoj Trsatskoj. Rabljani se pak mnogobrojno okupljaju na Malu Gospu u Loparu i za Gospu Karmelsku u Barbatu (na Gospu Karmelsku u Barbat dolaze i vjernici iz susjednog Luna na Pagu). Poseban znak pobožnosti prema Mariji jesu također i zavjetovanja Mariji u raznim potrebama.

4. – Tome u prilog govore svibanjska i listopadska pobožnost koja se još uvijek uglavnom obavlja u župama krčke biskupije kod kojih sudjeluju mnogi Marijini štovatelji, dakako većim dijelom ženski svijet i djeca budući da se svibanjska pobožnost održava prije zalaza sunca kad su mnogi zauzeti dnevnim poslovima. Kod listopadske pobožnosti sudjeluje ponešto i muškog svijeta. Inače treba istaknuti da mnogi pojedinci još uvijek svaki dan mole sv. krunicu, a u nekim se obiteljima i zajednički moli (osobito u zimsko doba, došašće i korizma).¹¹² Mnogi još i danas nose Marijinu medaljicu (škapular BDM), premda već manje nego prije, za što snose krivnju također i svećenici koji o Marijinom škapularu govore malo ili ništa. S Marijinom medaljicom oko vrata i kru-

112 To lijepo svjedoči stalna prodaja brojnih krunica u biskupskoj kancelariji u Krku.

nicom u ruci mnogi naši vjernici putuju u vječnost – pod zaštitom naše nebeske Majke.

Spomenimo napokon da Marijino štovanje u krčkoj biskupiji potvrđuju i česta vlastita imena Marija – pod raznim oblicima: Marija, Marica, Karmela, Karmen, Lurda, Loreta, Ruzarija i druga – kod ženskih, a Marijan i Karmen (Karmelo) kod muških. U posljednje se vrijeme nažalost taj lijepi običaj sve više napušta.

I na koncu treba reći da su relativno brojna svećenička zvanja u krčkoj biskupiji plod i vidljiv znak te jake marijanske pobožnosti u narodu jer poznata je ona: „Per Mariam ad Jesum.”¹¹³

ZUSAMMENFASSUNG

Marianische Volksfrömmigkeit in den Bruderschaften des Bistums Krk mit besonderer Rücksicht auf die gleichnamige Insel

Marianische Volksfrömmigkeit auf dem Gebiet des Bistums Krk (die Inseln Krk, Cres, Lošinj, Rab und den nördlichen Teil der Insel Pag umfassend) wurde immer durch die zahlreichen Marianischen Bruderschaften lebendig gehalten. Das gilt besonders für die Insel Krk, wo es ungewöhnlich viele Bruderschaften gegeben hat. In der kleinen Ortschaft Vrbnik mit 900 Einwohnern gab es im 17. Jahrhundert nicht minder als 27 Bruderschaften. Der Volkshistoriker der Ortschaft, Josip Petriš, schreibt ihnen die Frömmigkeit der Einwohner von Vrbnik im allgemeinen und besonders jene zur Ehre Mariens zu. Dasselbe gilt auch für die anderen Pfarren des Bistums Krk.

Marianische Bruderschaften waren den Pfarrkirchen, Kapellen und zahlreichen Altären angeschlossen. Als die ältesten unter ihnen sind die Bruderschaft von der Himmelfahrt Mariä in der Stadt Krk und die Bruderschaften in den ehemaligen Kathedralen von Osor und Rab sowie in der Pfarrkirchen von Vrbnik und Omišalj auf der Insel Krk. Diese waren für alle Gläubigen offen. Neben ihnen gab es viele kleinere Bruderschaften. Eine besondere Rolle spielten die Rosenkranzbruderschaften sowie jene vom Berge Karmel. Ende des 16. und Anfang des 17. Jahrhunderts waren sie fast in allen Pfarren verbreitet und den gleichnamigen Altären angeschlossen.

Nach den erhaltenen Angaben gab es auf dem Gebiet des Bistums Krk 74 Marianische Bruderschaften (39 auf der Insel Krk, 11 auf der Insel Rab und 24 auf den Inseln Cres und Lošinj). Lebendige Zeugen Marianischer Frömmigkeit sind zahlreiche zur Ehre der Muttergottes errichteten Kirchen, Kapellen und Altäre. Neben den angeführten drei Kathedralen (Krk, Osor und Rab) wurden ungefähr 40 Kirchen und zahlreiche Altäre zur Ehre Mariens geweiht. Von demselben Geist sprechen Marianische Feiertage, Mai- und Oktoberandachten sowie zahlreiche Priesterberufe.

¹¹³ Krčka biskupija (oko 33.000 stanovnika) ima 20 svećeničkih kandidata, tj. 9 bogoslova i 11 sjemeništara. Zabilježimo utješnu činjenicu da ih je ove (1981) godine stupilo 6 (šest) u sjemenište. Jednako tako ima dovoljan broj svećenika, većinom mladih koji su misili iza drugog svjetskog rata.